

службової діяльності працівників правоохоронних органів. МВС України. Київ. 2022. С. 15–16.

3.Зінченко Д. А. Психолого-педагогічна діяльність щодо профілактики домашнього насильства. *Актуальні аспекти психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України*. Харків. Нац. акад. НГУ. 2022. С. 79–81.

4. Зінченко Д.А, Скомороха Р.Ю. Дотримання прав людини органами поліції під час фіксування правопорушення психологічного насильства в сім'ї. *Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану*. Вінниця. ХНУВС. 2023. С. 50–51.

5.Макарова О. П. Аналіз правового реагування працівників поліції на випадки домашнього насильства під час військової агресії в Україні. *Габітус*. 2023. Вип. 49. С. 199–203. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208>.

УДК 159.99

Недря Кирило Михайлович,

завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЯ ПОЛОНУ: ДОСВІД ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ SERE (SURVIVE, EVADE, RESIST, EXTRACT) У АРМІЇ США

В умовах ведення інтенсивних бойових дій, однією з головних проблем є підвищення можливостей виживання особового складу, а отже – зменшення втрат. При цьому, досить часто, помилково, вважається, що ключовим у цьому є підвищення якості засобів індивідуального захисту, або тієї ж медицини. Однак, не менш важливою, а часто навіть більш вагомую, є саме морально-психологічна складова втрат, оскільки саме деморалізований, «поламаний», військовослужбовець (та і не тільки військовослужбовець, а будь-який учасник сил безпеки і оборони) є загрозою не лише сам для себе, а і для оточуючих, послаблюючи як можливості підрозділу, так і, власне, створюючи подальші проблеми і навантаження для різних соціальних та економічних систем вже у цивільному житті. При цьому, цей комплекс проблем є дуже складним не лише у врегулюванні і вирішенні, а навіть у діагностуванні, як такому. І ще куди більш складною проблемою є ті особи, що пройшли полон.

Зважаючи на вищезазначене, безумовно, що більш доцільно проводити профілактику подібних проблем і працювати з особовим складом ще до непосредньої участі (або вже під час) у бойових

діях/миротворчих операціях/поліцейських місіях/техногенних катастрофах.

І лідером у цьому є країни НАТО, зокрема – США та Великобританія. Відправною ж точкою для робіт у цьому напрямку стала Друга світова війна.

Так, ще на початку війни, а саме в грудні 1939 року, в структурі британської військової розвідки MI-9 було відкрито перші курси навчання пілотів організації втечі саме з німецького полону. Невдовзі, їхня програма була розширена і до виживання збитих пілотів у дикій природі та відкритому морі.

Вже з весни 1943 року на основі британського досвіду аналогічні курси створюються в ВПС (Військово-повітряні сили) США, але цю підготовку проходить тільки незначна кількість американських льотчиків.

Ситуація змінюється за підсумками війни. Так, за зібраною і проаналізованою в США статистикою, з числа всіх збитих американських пілотів, які неушкодженими та без поранень приземлилися на безлюдні території, море, або кому вдалося залишитися непоміченим ворогом, вижили лише 5%. Інші 95% загинули через банальне невміння плавати або відсутності навичок виживання в дикій природі. Це стало сигналом для цілеспрямовано створення програми з навчання пілотів виживання. В 1950-х роках такі курси виживання були організовані у всіх родах військ США, в першу чергу для підготовки спецпідрозділів і військової розвідки, як найбільш дорого вартісних фахівців.

Після війн в Кореї та В'єтнамі, в США отримали великий резонанс факти перебування військових у полоні, а також відсутність будь-якої підготовки до цього, що призводило як до загибелі, так і подальших психічних вад (так, одним з найбільш відомих полонених був майбутній сенатор Джон Маккейн, який в часи війни у В'єтнамі пілотом). Тому, в програму SERE було додано розділи психологічної підготовки для перебування у полоні і організації втечі з нього, а загальний комплекс підготовки фактично став повним – від виживання, а отже і уникнення полону, до перебування у ньому і втечі. Тим самим, військовослужбовці отримували необхідні знання для формування психологічної впевненості у власних силах, а отже ліквідації головного стресфактору – невідомості.

Щодо наповненості SERE, то починаючи з 1984 р. у США вона розділена на три базові блоки, які проходяться послідовно (що є обов'язковим):

1. Мінімальний базовий рівень навичок рядового. Його проходять як новобранці (рекрути) так і кандидати на посади офіцерів (кадети) в межах обов'язкового «курсу молодого бійця». Навчання організовано і проходить у відповідних таборах підготовки

новобранців. За часом підготовка займає 2–4 місяці, що і становить початковий загальний тренінг.

2. Основна частина. Цей найнасиченіший і триваліший блок розроблений для льотного складу всіх видів і родів військ, бійців спецпідрозділів і військової розвідки, а також астронавтів NASA. В ньому відпрацьовується виживання в різних природних і кліматичних умовах, а навчання вже проводиться в спеціалізованих таборах, «заточених» під конкретну кліматичну зону (розташовані в штатах Алабама, Аляска, Віджінія, Техас, Каліфорнія, Колорадо, в Канаді та на японському острові Окінава). Для екіпажів кораблів ВМФ (Військово-морський флот) проводиться тільки тренування по виживанню в відкритому морі. Також існує окремих курс по виживанню та евакуації в міських умовах.

3. Третій спеціальний блок – для окремих військових професій: спеціальних сил і працівників спецслужб. У першу чергу мова йде про тих, що працюють за кордоном, під прикриттям, чи в «гарячих точках». Відпрацьовується перебування в полоні, поведінка на допитах, протидія фізичному і психологічному тиску, організація втечі з полону.

Як ми вже відмічали, всі ці блоки є взаємопов'язаними і доповнючими один оден, формуючи цілісну систему підготовки до виживання і, як наслідок, не потрапляння у полон, або його проходження з можливими мінімальними морально-психологічними втратами. Зважаючи на нашу тему та актуальність для сьогодення, трохи розкриємо ці блоки. Так, перший і базовий блок спрямований, відповідно, на базові і елементарні навички такі як: рух та марші, обладнання зупинок і укриттів, особиста гігієна в польових умовах, надання домедичної допомоги, елементи маскування, тощо. Другий вже більш детально розкриває як перші базові навички, так і доповнює їх: необхідний для виживання набір, прийняття рішень в умовах обмеженої інформації, розробка планів, адаптація до спеки/холоду, вживання нетипової їжі, орієнтування на місцевості, орієнтування і передбачення змін погоди, контакти з місцевим населенням та його характеристики (налаштованість), добування води/вогню/їжі, підтримка температури тіла, сплави річками і морськими течіями, сигнали порятунку, флора та фауна (безпечна і небезпечна), укриття і їхнє створення, пересування різними типами місцевості і рельєфу, а також психологічні аспекти виживання – адаптація та подолання болю, голоду, спраги, втоми, нестачі сну, почуття самотності і приреченості, підтримка позитивного настрою та волі до життя.

Ну і більш детально варто спинитися саме на останньому блоці. Він був введений на початку 1990-х років і націлений виключно на формування навичок перебування у полоні. Він передбачає або добровільне і факультативне проходження, або обов'язкове для певних

спеціальностей і служб, що ми окремо відмічали. Тематика, що розглядається у блоці, є промовистою:

- Психологічні аспекти перебування в полоні, воля до опору і впевненість у собі; протидія фізичному та психологічному тиску; подолання індивідуальних і групових стресфакторів; взаємодопомога в групі ув'язнених;

- Період адаптації до навколишнього середовища; аналіз навколишнього середовища, місця ув'язнення і системи охорони, збір інформації про них;

- Розробка плану втечі в основному і запасному варіантах;

- Підготовка до втечі з полону - індивідуальна і групова;

- Розвинені методи камуфляжу і маскування, в тому числі від спостереження з повітря;

- Приховування підготовки і факту втечі;

- Стандартні методи дії пошукових груп, ухід від переслідування, протидії пошуковим собакам.

Сам процес проведення курсу будуватиметься на теоретичній складовій, а також безпосередньо практичних заняттях, які максимально наближені до реальності, подекуди на межі з жорстокістю. Так, інструктори можуть перевдягатися у форму ворога, представлятися терористами, використовувати як психологічний тиск, так і елементи фізичного (більше як доповнення психологічного), тим самим підвищуючи рівень стресостійкості, а отже і рівень можливого виживання.

Завершуючи викладане, хочемо відмітити, що в умовах нашої війни, можливості і потреби застосування подібної програми є куди ширшими, ніж у США, що зумовлено масштабами та активністю у всіх відношеннях. Тому, доцільно не обмежуватися певними родами військ, а зосередитися на підготовці командирів молодшої та середньої ланок, які, у свою чергу, базові знання зможуть давати підлеглим. До таких варто віднести:

1. Що таке полон РФ;

2. Як не потрапити в полон використовуючи навколишнє середовище, будь які будівлі поля та інше. Особливості в спілкуванні з місцевим населенням в залежності від місця перебування. Вміння виживати з мінімальними ресурсами. Тобто всі засоби щоб в полон НЕ потрапити;

3. Чітко доводити виходячи з досвіду наших полонених, що саме може призвести до значного ускладнення долі людини опісля потрапляння в полон (що потрібно з собою НЕ мати, особливості татуювання, інформаційна гігієна, чистка засобів зв'язку);

4. Можливості та особливості логістики спираючись на досвід полонених;

5. Можливо легендування, та як саме потрібно себе вести при первинних допитах, які наслідки можуть бути в тих чи інших випадках і що працює краще, а що категорично не треба говорити чи робити;

6. Довести важливість спостереження за деталями місць перебування, деталями одягу супротивника, акцентах, оснащенні і техніці та інше;

7. Важливість запам'ятовування всіх людей з ким був поруч, псевдо, ПІБ то ін.

Резюмуючи, можемо відмітити, що такий підхід не лише може допомогти вціліти, а і повернути більш придатних до успішного подальшого цивільного людей, оскільки вони і є самий головний ресурс будь-якої країни.

Список використаних джерел

1. SERE training develops leaders for complex environment. URL: https://www.army.mil/article/138765/SERE_training_develops_leaders_for_complex_environment.

2. SERE specialists showcase training for recruiters. URL: <https://www.jbsa.mil/News/News/Article/1877894/sere-specialists-showcase-training-for-recruiters/>.

УДК 159.9

Овсяннікова Яніна Олександрівна,
начальник навчально-наукової лабораторії
екстремальної та кризової психології науково-
дослідного центру Національного
університету цивільного захисту України,
кандидат психологічних наук, старший
науковий співробітник
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6498-3454>

ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПРОФЕСІЙНИХ КОНТИНГЕНТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Умови воєнного стану створюють надзвичайно напружену обстановку для працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Працівники ДСНС активно працюють над розробленням та реалізацією заходів з попередження надзвичайних ситуацій, що можуть виникнути в умовах війни (планування евакуаційних маршрутів, організацію протипожежної безпеки на об'єктах важливої інфраструктури та інші заходи). Забезпечують захист населення та важливих об'єктів інфраструктури від можливих загроз, включаючи захист від атак, руйнувань та інших небезпек. Також працівники ДСНС беруть участь у ліквідації наслідків військових дій, зокрема, гасінні пожеж, рятуванні постраждалих та